

РУТАР В. Є.

УДК 355.311.1(477.83/86)ЗУНР"1918-1919"

ДІЯЛЬНІСТЬ КЕРІВНИЦТВА ЗУНР ПО ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАКОРДОННИХ ПОСТАВОК ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА ДЛЯ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ

На основі нових архівних матеріалів простежується діяльність уряду ЗУНР під час організації військових поставок для Галицької армії у 1918 – 1919 рр.

Ключові слова: Галицька армія, ЗУНР, міжнародна співпраця, військові поставки.

На основе новых архивных материалов прослеживается деятельность правительства ЗУНР во время организации военных поставок для Галицкой армии в 1918 – 1919 гг.

Ключевые слова: Галицкая армия, ЗУНР, международное сотрудничество, военные поставки.

On the basis of the new archived materials activity of government of ZUNR is traced during organization of soldiery deliveries for the Galychina army in 1918 – 1919

Keywords: Galychina army, ZUNR, international cooperation, soldiery deliveries.

Українська революція 1917–1921 рр. стала героїчною і водночас трагічною сторінкою в історії українського народу. Боротьба з іноземними інтервентами армій періоду Центральної Ради, Гетьманату, Директорії і особливо Галицької армії ЗУНР стали центральними темами значної кількості історичних студій. Однак, численні на перший погляд дослідження, що стосуються Галицької армії (ГА) лише фрагментарно висвітлюють питання, пов'язані з її організацією у ключі поставок із закордону бойових частин, різноманітного військового майна та амуніції, і комплектуванням кадровими старшинами і спеціалістами. З огляду на це запропонована тема є актуальною.

Основою дослідження послужили неопубліковані та опубліковані джерельні матеріали. До неопублікованих належать архівні матеріали фондів 1073 (Державний Секретаріат військових справ ЗоУНР), 2188 (Начальная команда Галицкой армии Западной области Украинской Народной Республики (г. Чортков), 2192 (Диктатор

ЗоУНР м. Чортків і Кам'янець-Подільський), 3982 (Державний секретаріат внутрішніх справ ЗУНР. Відділ санітарний), ЦДАВО України, фонду 269 (Колекція документів «Український музей в Празі») ЦДАГО України, фондів 359 (Назарук Йосиф Тадейович – українсько-галицький письменник, громадський діяч, член національної ради), 361 (Крушельницький Антін Владиславович – український письменник), 581 (Колекція документів про діяльність урядів та армій УНР і ЗУНР) та колекція мікрофільмів № 9 з «Національної бібліотеки у Варшаві», що знаходяться в ЦДА у м. Львові. В згаданих фондах є відомості про загальні потреби Галицької армії, кількість отриманої допомоги з Наддніпрянщини, проведення закупівлі закордоном.

Важливим джерелом для дослідження історії ГА є опубліковані документи та мемуари учасників подій. Найвизначнішим історіографічним виданням була студія Льва Шанковського «Українська Галицька армія»

[50]. До мемуарних видань діаспори належать праці безпосередніх учасників згаданих подій І. Боберського [2], В. Галагана [3], А. Кравса [13], О. Левицького [15], М. Омеляновича-Павленка [23] та ін. Згадані видання фрагментарно висвітлювали дану проблематику проте в основному стосувалися ходу бойових дій, намагалися з'ясувати причини невдач ГА.

В часи незалежності українські історики спробували більш детально дослідити становлення ГА та простежити її організацію під час українсько-польської війни та на Наддніпрянщині, із залученням нових архівних матеріалів. Серед праць сучасних істориків слід згадати праці М. Ковальчука [11], М. Литвина [17], П. Ткачука [29] та ін. Не зважаючи на солідний масив проведених досліджень з історії ГА досі фактично не встановлено бодай приблизного розміру поставок військового майна котрі отримала армія з закордону, не досліджено причин зриву більшості торгівельних договорів.

Напередодні Листопадового повстання 1918 р. політичне і військове керівництво майбутньої Західно-Української Народної республіки зіштовхнулося з катастрофічною нестачею бойових частин, і особливо старшинських кадрів, що значно ускладнювало проведення вдалого військового виступу проти поляків. Зважаючи на фактор несподіваності в ніч з 31 жовтня на 1 листопада галичанам вдалось встановити владу на всій території Галичини і проголосити на цих землях українську суверенну державу.

Складне міжнародне становище ЗУНР, викликане експансіоністською політикою Польщі щодо Галичини, і небажання Антанти бачити незалежною Україну, існування якої вона ототожнювала із спробою більшовизму потрапити на терени Західної Європи, зводили нанівець імовірність її збереження. Відповідно до ситуації, керівництво ЗУНР спробувало нав'язати мирні відносини з країнами, котрі утворилися на руїнах колишньої Австро-Угорської монархії. Це зумовлювалося тим,

що на їх території перебували імперські склади з величезною кількістю військового майна, котрого ці держави у таких розмірах не потребували. Тому уряд ЗУНР сподівався, взамін за нафту і збіжжя, отримувати те, чого потребувала армія [24, с. 61 – 62]. Окрім того, після завершення Першої світової війни, в Австрії, Італії, Чехії і Німеччині залишилась велика кількість бойових старшин, що прагнули продовжувати службу в національних збройних силах, але через скорочення армій в своїх країнах не могли цього робити. Тому, останні, на думку військового і державного керівництва ЗУНР, могли стати добрим матеріалом для доповнення командного складу ГА.

Зголосилися служити в ГА й одразу ж були призначені на високі командні і штабні посади не менше 40 німців, старшини австрійської армії, зокрема Арнольд Вольф, Вільгельм Льобковіц, Альфред Бізанц, Альфонс Ерле, Ганс Кох, Альфред Шаманек та ін. [29, с. 67]. Серед наддніпрянців варто відзначити генерала Михайла Омеляновича-Павленка та його брата полковника Івана Омеляновича-Павленка, Євгена Мишківського, отаманів Андрія Долуда, Кирила Карася та ін. [17, с. 114]

Першою спецмісією ЗУНР, що передбачала залучення за кордоном військової допомоги стала делегація О. Назарука і В. Шухевича до Києва. За словами В. Кучабського, їм було доручено просити в гетьмана Павла Скоропадського військово-технічну допомогу стосовно військових частин (це була ініціатива О. Назарука) [30, с. 71]. Першою реальною військовою допомогою з Наддніпрянщини від уряду Павла Скоропадського став Окремий загін ім. І. Гонти під командуванням отамана Андрія Долуда, що прибув до Львова 13 листопада [6, с. 18]. У складі загону було 67 вояків [46, арк. 7]. За даними, які наводить М. Литвин у його складі було 45 вояків [17, с. 82]. Після проведених важких вуличних боїв у Львові, вже на 17 листопада з групи долудців залишилося лише 50 вояків, включно з їхнім командиром [46, арк. 8].

Газета “Золочівське слово” повідомляла, що 28 листопада 1918 р. через Тернопіль проїхав ешелон вояків з Великої України на допомогу Львову. Туди також прямувала артилерія і кулемети [8, ч. 3, 30 лист., с. 2]. Інша газета – “Нове життя” інформувала про те, що до Тернополя прибуло 500 вояків республіканських військ із-за Збруча [21, ч. 8, 1 груд., с. 2].

Окрім загону А. Долуда до Галичини прибув загін полковника Кравчука, а згодом Козятинська бригада. На початку січня прибула Дніпровська дивізія важкої артилерії [7, с. 31 – 32]. У складі І Самостійної Козятинської бригади, за даними М. Кротофіла, було два піхотних полки, артилерійська батарея і дивізіон кавалерії – разом близько 3400 вояків [14, с. 51]. Однак, як свідчать військові події, ці частини були маловартісні і швидко втратили свою боєздатність, тому їх довелося розпустити або завернути назад до Наддніпрянщини.

До Галичини з Наддніпрянщини 14 листопада 1918 р. прибув автопанцирний дивізіон групи Січових Стрільців, що одразу було перейменовано на «Автопанцирний дивізіон Галицької армії». На той час у ньому нараховувалось п'ять броневих автомобілів [20, с. 89].

Під час формування летунської частини Галицької армії (ГА) значну допомогу у цій справі надав гетьман П. Скоропадський та Армія УНР. Так, в середині листопада 1918 р. до П. Скоропадського було вислано місію на чолі з поручником Д. Кренжаловським з проханням допомогти галичанам у створенні нової військової формації – галицького летунства. Ця допомога була надана у вигляді однієї летунської сотні з повним летунським майном [16, с. 7]. Сотня прибула до Красного 16 грудня 1918 р. з Одеси через Шатаву, що поблизу Кам'янця – Подільського. Чисельність допоміжної сотні була наступною: 6 літаків, персонал складався з 6 бойових старшин (полковники Джан Булат Кануков, Борис Губер, сотники Сергій Євський, Василь Булатов, поручник А. Шеремецінський і хорунжий Хаз Булат

Кануков), 6 підстаршин-механіків і 9 рядових. З літаків цієї сотні лише один зразок “Нюпор” був новий, решта – старі російські зразки [16, с. 7]. Це була сотня 3-го Одеського авіадивізіону [1].

З Наддніпрянщини до Галицької армії 22 лютого 1919 р. прибув І повітроплавний дивізіон у складі 11 старшин, 6 урядовців і 40 стрільців під командою полковника Шабського [33, арк. 67]. Вже у квітні 1919 р. при управлінні Повітряного флоту УНР було створено спеціальну Галицьку інспектуру, яка мала надавати допомогу в комплектуванні і займатися справами матеріально-технічного забезпечення військової авіації ЗУНР. Цією організацією завідував Костянтин Калінін [10, с. 91].

Окрім того, в березні 1919 р. з Наддніпрянщини прибув матеріал для створення “Путобальонової сотні”. Було привезено два аеростати з усім потрібним для їх обслуговування матеріалом. Цією сотнею командував підполковник Козаков. Це була окрема військова частина, що не залежала від “Летунського полку УГА” [16, с. 9 – 10].

Значну допомогу Директорія надала ГА для формування артилерії. З Наддніпрянщини прибули: 2 і 6 Полки Січових Стрільців, 1 Запорізький полк важкої артилерії. Окрім артилерії, ГА від Січових Стрільців отримала зенітну установку [14, с. 51 – 52].

Державне і військове керівництво ЗУНР постійно сподівалося на приїзд українських полків, що знаходились на території Італії, Німеччини, формувались у Збірних станицях Австрії і Чехії. Так, на початку листопада 1918 р. в італійський полон потрапило не менше 25 австрійських куренів, які мали українську більшість. 40 тисяч галичан перебували там до кінця українсько-польської війни [27, с. 132]. Саме сюди за завданням уряду ЗУНР виїхала спеціальна місія на чолі з отаманом Петром Франком [28, с. 190]. У “Козацькому голосі” є відомості про те, що 25 квітня 1919 р. до Італії вирушила військова місія в складі якої перебували Іван Косак (голова місії), Микола Їжак, Кость

Парфанович та Іван Рибчин [12, ч. 13, 1 травня, с. 3]. Проте детальної мети місії не вказано, найімовірніше вона також стосувалась полонених українських вояків. 14 липня до Італії вирушила спецмісія на чолі з Г. Коссаком, Петром Мечником, Грицем Микитеєм, Василем Лабою для організації з полонених військових частин [36, арк. 175 – 176]. Наступна місія до Італії вирушила вже 27 серпня у складі: В. Лаби, П. Мечника, Г. Микитея, І. Боберського [36, арк. 281 – 282].

До Будапешту 29 листопадом 1918 р. прибула українська місія на чолі з Є. Петрушевичем і В. Сінгалевичем з метою підписання договору про переїзд українських полків через угорську територію до Галичини і доставки різних товарів для ЗУНР [8, ч. 3, 30 лист., с. 2].

В листі В. Сінгалевича до Є. Петрушевича повідомлялося про те, що бригада, яка знаходилася в Німецькому Яблонні, була екіпірована і готова до від'їзду у Галичину. Разом з нею до Кам'яця мали прибути 25 вагонів воєнного майна і ще 9 вагонів з черевиками мали долучитися по дорозі у Прешбурзі [42, арк. 64 – 65]. На жаль, ця бригада нікуди не виїхала і не змогла допомогти ГА протистояти ворогам. Однак з закордону вдалося залучити на контрактній основі австрійських підстаршин до залізничної служби в ГА [35, арк. 101].

Після переходу за Збруч галичани також намагалися залучити іноземних фахівців для вирішення оперативних завдань. Так, 9 серпня 1919 р. було видано звернення про пошук за кордоном 10 старшин генерального штабу колишньої австро-угорської армії у званні не нижче сотника, щоб забезпечити бодай найнеобхідніші потреби ГА [38, арк. 69].

Поряд з нестачею військових фахівців і бойових частин у ГА відчувався постійний брак військового майна і амуніції. Тому державне і військове керівництво ЗУНР вдалося до пошуку необхідних закордонних фірм і торговців, що змогли б доставити усе необхідне.

У статті «Вілем і я» Г. Стефанів згадував про те, що після відступу українських частин зі Львова його було призначено до Державного Секретаріату Військових Справ (ДСВС) в Тернополі, де він зайняв посаду експонента і займався організацією прийому військового майна, що прибувало з Наддніпрянщини. Г. Стефанів вказував на те, що багато псевдо патріотів прагнули «нагріти руку» на цьому майні, тому поширювали різноманітні наклепи на його особу, а дехто навіть погрожував його вбити [46, арк. 25].

Від уряду П. Скоропадського галичани отримали 20 тисяч гвинтівок, 80 млн набоїв, 80 гармат і 20 літаків [22, арк. 32]. За звітом П. Омельченка стало відомо, що до 26 грудня 1918 грудня до Львова з Наддніпрянщини було направлено: 1 транспорт – 1200000 набоїв і 2 тисяч рушниць; 2 транспорт – 1590000 набоїв, рушниць і гармати. Також мала прибути П Дніпровська дивізія і транспорт з 9 тисяч рушниць, 1 панцерника, 1 вагона гуми, 60 тисяч сигнальних ракет, 150 стрічок до кулеметів. На 27 грудня через Підволочиськ було перевезено 5 млн набоїв [34, арк. 16]. Зі звіту інтенданта Дурбака від 12 лютого 1919 р. відомо, що в січні-лютому 1919 р. з Наддніпрянщини було надано 12 тис. комплектів одягу і 10 тисяч пар взуття [32, арк. 17].

“Голос з-над Бугу” від 30 січня 1919 р. повідомляв, що Директорія УНР організувала доставку теплої одягу для галицького війська. Наприкінці січня 1919 р. до Галичини вже було доставлено 30 вагонів одягу та теплої білизни. Окрім того, Міністерство продовольства УНР обіцяло надіслати ще 100 вагонів хліба [4, ч. 8, 30 січ., с. 2].

З Наддніпрянщини до Галичини на 1 березня 1919 р. було ввезено 123 вагони борошна, 14 вагонів збіжжя, 123 вагони цукру, 10 вагонів інших продуктів. Всього наддніпрянських вагонів поставлено 270, або 405 галицьких. Загальна маса харчів, що прибули, склала 4050000 кг [21, ч. 51, 5 берез., с. 2]. З 1 по 8 березня 1919 р. з УНР прибуло

262 вагони збіжжя, муки та цукру. Отже, до 8 березня Директорія поставила Галичині 426 наддніпрянських або 639 галицьких вагони різноманітних харчів, загальною масою – 6390000 кг [21, ч. 61, 16 берез., с. 2]. За повідомленням “Козацького голосу” з 8 по 15 березня на територію Галичини з УНР прибуло 193 вагони різноманітного продовольства. Причому, на залізницях до 15 березня ще стояло 280 вагонів збіжжя і цукру. Загалом УНР до Галичини до 8 березня надіслала 287 вагонів різноманітного майна, ще 181 вагон пішов на потреби війська. Отже, загальна кількість поставленого до Галичини з УНР на 15 березня склала 952 вагони збіжжя, муки і цукру, тобто 9525000 кг різноманітних продуктів [12, ч. 5, 30 берез., с. 2]. З 16 по 23 березня 1919 р. Директорія надіслала 114 вагонів різних припасів для населення; на складах розміщено 84 вагони, крім того надіслано 181 вагон спеціальних військових транспортів. Загальна кількість переданого до Галичини склало 1168 вагонів або 11685000 кг [21, ч. 76, 3 квіт., с. 2]. Виключно військові поставки з УНР для ГА з 25 лютого по 14 квітня 1919 р. склали: 1891 мішків цукру загальною вагою 154554 кг та 2385 мішків житнього і пшеничного борошна вагою 192677 кг [5, арк. 121 – 123, 134, 136, 138, 140, 146, 148, 150, 152, 231 – 233]. При чому, 100 кг цукру коштувало – 1000 грн, а 100 кг борошна – 300 грн [5, арк. 122].

Окрім поставок від уряду УНР, ГА отримувала значну кількість військового майна з інших країн. Для ведення переговорів призначалося відповідних людей. Так, сотника Володимира Шухевича було уповноважено вести переговори про закупівлю і доставку амуніції з Німеччини [35, арк. 279]. Іноді такі закупівлі здійснювали різноманітні організації. Наприклад, Банк «Подільський Союз» висловився взяти участь у закупівлях майна для ГА закордоном [38, арк. 160].

Ярослав Біберович в листі до Є. Петрушевича від 21 січня 1919 р. вказував на те, що угорські війська не пускали до

України вагони з амуніцією, бо боялися того, що ця зброя може бути використана проти них самих і завдяки ній українці анексують «Руську країну». Для того, щоб залагодити непорозуміння з урядом ЗУНР, угорці прагнули отримати офіційну ноту проти кого буде використана закуплена зброя. Також Я. Біберович наголошував на тому, що у випадку її використання проти румунів, угорці були готові доставити ще більше воєнного матеріалу для ГА [42, арк. 11]. Чехословаччина 25 січня 1919 р., запропонувала Державному Секретаріату Внутрішніх Справ (ДСВС) надіслати свого представника для підписання умов торговельного договору [9, ч. 7, 25 січ.]

В. Бубела, як військовий експерт, їздив в Австрію, Угорщину і Чехію, де провадив переговори про закупівлю військового спорядження [51, с. 8]. Є свідчення про поставку авіазапчастин, а деколи й укомплектованих літаків з Угорщини. Повітовий комісар ЗУНР Самбірщини А. Чайковський писав про це у 30-х роках минулого століття, згадуючи про економічні стосунки Галичини з урядом Угорщини. Він стверджує, що Угорщина взамін за нафту передала авіації УГА велику кількість військової амуніції, включно з бойовими літаками [48, с. 222]. Так, 8 березня 1919 р. в Будапешті делегація ЗУНР уклала низку таємних угод з урядом Угорщини. Протоколи цих угод передбачали постачання військової техніки та зброї взамін на бориславську нафту та пально-мастильні матеріали. Незважаючи на те, що за два тижні після підписання угод у Будапешті в результаті перевороту до влади прийшли комуністи, таємні домовленості про такі постачання з боку угорського уряду не порушувалися. Українська торговельно-дипломатична місія залишилася єдиним представництвом, котра не виїхала з “червоної” Угорщини [51, с. 10 – 11].

Наприкінці березня 1919 р. при Харчовому уряді було створено «Державне українське бюро товарообміну». Для ефективної роботи цієї організації були

відкриті по українським містам спеціальні осередки. Так, в Гусятині і Тернополі осередки для Наддніпрянщини, в Лавочному – для Угорщини, Камянець-Подільський, Проскурів – для Загребу і Праги [18, арк. 33].

Важливе місце у закупівлях військового майна закордоном займала Інтендатура. Між Інтендатурою ДСВС і австрійською фірмою “Рах” 11 квітня 1919 р. був укладений договір про те, що вона мала продати до кінця червня цього ж року 80 тисяч черевиків за ціною 125 крон за пару. Взамін фірма повинна була отримати за 1 пару черевиків 100 кг картоплі вартістю 90 крон. За умовами договору черевики мали надходити партіями до станцій в Лавочному. Перша партія в кількості 10 тис. черевик мала надійти вже до 10 травня. Якщо б не вдавалося покрити усі витрати картоплею, то можна було платити кронами за які фірмі дозволялося на території ЗУНР закупити інші продукти [32, арк. 121 – 122]. Однак Харчовий уряд виступив проти підписання цього договору, позаяк для його виконання умов потрібно було 1040 вагонів картоплі, яких у розпорядженні Харчового уряду не було. Окрім того, напередодні підписання цього договору був укладений великий торговельний договір з Австрією, де ЗУНР зобов’язувалась доставити 1000 вагонів картоплі, а також проведено ще ряд менших торговельних операцій [19, арк. 122].

Цього ж дня була підписана ще одна торговельна угода між чесько-словацькою текстильною комісією і заступником харчового уряду ЗУНР Зеновієм Пеленським та членом Української торговельної місії Миколою Дрогомірецьким, що стосувалася постачання в Чехію 100000 кг сірої вовни, а взамін ГА повинна була отримати 25 тисяч кг готових текстильних виробів (сукна і штанів) [32, арк. 218].

Напередодні травневої дефензиви командування виношувало оперативні плани по доведенню ГА до бойового стану у 100 тисяч вояків. Тому, при ДСВС 30 квітня 1919 р. засновувалася комісія закордонної торгівлі, що мала дбати про закупівлю товарів

для ГА в кількості 100 тисяч бойовиків і 50 тисяч вояків у запіллі [31, арк. 108].

У звіті від 28 липня 1919 р. стає відомо про те, що 7 травня 1919 р. було надано кредит розміром у 50 мільйонів крон В’ячеславу Липинському для закупівлі гарматного і іншого військового майна закордоном. З цієї суми було витрачено на різноманітні потреби дипломатичної місії 35295238 крон. На жаль з цього документу не можна встановити чи були проведені необхідні закупівлі гарматної амуніції і військового майна, проте очевидним є те, що деякі приватні особи отримали значні суми від В. Липинського, що коливались від 1 до 4,5 млн крон [44, арк. 1].

В наказі НКГА від 1 липня 1919 р. повідомлялося, що румуни продавали зброю усім, хто її потребував і відповідно міг її оплатити. До умов купівлі встановлювалася відповідна тарифікація обміну, за яким рушниця коштувала 100 грн або 5 кг цукру, за 300 рушничних набоїв потрібно було платити 20 грн, або 1 кг цукру [35, арк. 137]. Тому можна зробити висновок, що великого значення у торгівлі як засіб платежу поряд з грошима набули продукти харчування, особливо цукор і сіль, а також нафта та нафтопродукти яких гостро потребували за кордоном.

Населення ЗУНР і безпосередньо вояки ГА потерпали від браку медикаментів і медичного устаткування. Закупівлі ліків та медикаментів здійснювалися переважно через посольства та дипломатичні представництва в Австрії, Чехо-Словаччині та Угорщині. У Австрії адмірал-лікар Ярослав Окуневський пригадував, що відбувалася закупівля з рознарядки Державного секретаріату військових справ ЗУНР за фінансової підтримки Миколи Василька [26]. Окрім закупівлі ліків у Австрії, медикаменти для армії закупляла Місія Українського Червоного Хреста у Берліні, головою якої був Кость Воевідка з помічником сотником Луговенком. Завданням Місії було у першу чергу придбати для українських збройних сил в Україні медичне

устаткування, медикаменти, одяг, білизну, постіль. Ліки купували безпосередньо на фармацевтичних фабриках Німеччини, або у Швейцарії. Кошти на закупівлю ліків були використані з рахунків, які відкрив в берлінських банках уряд гетьмана П. Скоропадського, а пізніше уряд УНР. В. Трембіцький у своїй статті навіть відповідну постанову уряду УНР від 9 квітня 1919 р., в якій йдеться про асигнування п'ятисот мільйонів гривень на закупівлю за кордоном відповідних товарів [25, с. 163].

Часто на допомогу ЗУНР у закупівлі медикаментів ставали невеликі торговці, що були готові привозити необхідні ліки за відповідну плату. Іван Штенцльове 18 березня привіз для шпиталю в Рогатині з-за кордону 200 кг фармацевтичних засобів, 1000 кг вазеліну, 1000 сумішів рослин, 500 кг дезинфекційних засобів, 500 кг бандажів, 100 кг картонних фармацевтичних виробів, 200 кг різного продовольства (коньяк, чай, какао і ін.) [40, арк. 2]. Проте, незважаючи на усі старання уряду ЗУНР, задовольнити усі потреби ГА не вдалося і саме брак медикаментів і військової амуніції часто вирішував хід військового протистояння.

Після переходу ГА на Наддніпрянщину уряд ЗУНР опинився у вкрай складній ситуації, коли сподіватись на значну допомогу від УНР вже не можна було. Незважаючи на усю складність, УНР все ж надавала певну допомогу. Так, за телефонограмою помічника Головного начальника постачання Армії УНР від 28 липня 1919 р. ч. 7409, Головний інтендант мав надати для Галицької армії 700 кашкетів, 1000 сорочок та 500 підштаніків. Звісно, що такі масштаби допомоги не могло задовольнити потреб. Про це йшлося у листі Начальної інтендатури Галицької армії при Команді етапу до Головного начальника постачання від 1 серпня 1919 р. В цьому листі також було висловлено прохання забезпечити майстерні одностроїв сукном, полотном і нитками, оскільки запаси, привезені з Галичини, вичерпалися. Відповідно до накладної від 6 серпня 1919 р.

ч. 248, речовий відділ Проскурівського інтендантського закладу за нарядами Головного інтенданта ч. 2673 та 2655 і Управи закладу ч. 4081 видав Інтендатурі ГА 1700 нових кашкетів і 1000 натільних сорочок. Усього за період до 1 жовтня 1919 р., за даними Начальної інтендатури, ГА отримала 900 гімнастерок, 2800 штанів, 600 пар білизни, 92300 кашкетів і 1500 аршинів сукна [49, с. 221].

Відповідно до ситуації керівництво ГА почало активно налагоджувати нові-старі контакти із закордоном. В цей час галичани мали надію відновити поставки з Румунії, зокрема отримати від неї 5 млн набоїв, щоб повернути боєздатність своїх частин [45, арк. 1]. На жаль, цей намір не вдалося втілити у життя. Зі звіту чотаря Гураля відомо, що з Румунії за час перебування ГА на Наддніпрянщині було одержано 3 транспорти з амуніції. Перший транспорт прибув 30 серпня 1919 р. з 30 тисячами рушничних і 600 гарматними набоями; другий 19 вересня – 60 тисяч рушничних і 2600 гарматних набоїв; третій 21 жовтня – 480 тисяч рушничних і 1200 гарматних набоїв [47, арк. 6]. Також, з Румунії можна було вести контрабанду шкіри і сукна для армії, наприклад чоботи там коштували 100 крб [37, арк. 143]. На початку серпня лікар Петрусевич і чотар Канко перебуваючи в Яссах взяли в американського «Червоного Хреста» ліки, харчі, одяг, консерви, сало [38, арк. 138 а]

У зв'язку із поширенням епідемії тифу, опинившись в «Чотирикутнику смерті», командувач ГА Мирон Тарнавський був змушений піти на сепаратні переговори з Добровольчою Армією Антона Денікіна. Щодо цієї події точилося багато суперечок між прихильниками тимчасового союзу ГА з білогвардійцям та прихильниками «зради галичан». На думку автора, він став єдиною можливим варіантом порятунку ще існуючої Галицької армії, бо давав шанс отримати необхідний відпочинок та військоове майно для продовження подальшої боротьби за незалежність України. Підтвердженням

цього можуть слугувати наступні факти. У листі В. Сінгалевича до Є. Петрушевича від 14 січня 1920 р. повідомлялося, що до Денікіна перейшло 8 тисяч здорових і 26 тисяч хворих вояків. Внаслідок переходу Галицька армія отримала 10 тисяч пар білизни, трохи чобіт і одностроїв, санітарну допомогу в розмірі 150 млн карбованців [43, арк. 1]. Звіт Лавришки Ярослава від 15 травня 1920 р. також підтверджує наведені вище факти і вказує на те, що ГА отримала значну кількість медикаментів і білизни, завдяки чому вдалося зменшити кількість хворих на пошесні хвороби [41, арк. 43 – 47].

Через внутрішню партійну боротьбу уряд ЗУНР не завжди виконував важливі торговельні угоди, що могли позитивно вплинути на постачання армії. Предметом обговорення другої сесії УН Ради став зрив двох урядових контрактів, що стосувалися поставок нафти. За умовами першого мав відбутись обмін 40 цистерн нафти на збіжжя. Проте, Нафтовий комісаріат протягом кількох тижнів робив перешкоди для його виконання, що врешті призвело до його остаточного зриву. Другий договір був укладений після вимог командування Галицької армії асигнувати на її потреби 10 млн. крон. Позаяк уряд такої суми не мав, а тому, щоб вирішити це питання, продав кілька десятків цистерн нафти банкам у Тернополі. Однак Нафтовий комісаріат знову відмовився її виконувати. Зрив контрактів значно послабив становище держави, і авторитет уряду, що не спромігся забезпечити взятих на себе зобов'язань [9, ч. 13, 15 лют., с. 1.].

Відповідно до наведених фактів можна прийти до наступних висновків. Державний і військовий провід активно вів пошук надійних торговельних партнерів, котрі б забезпечували безперебійне постачання усього необхідного військового майна. Зважаючи на постійні зміни оперативної ситуації, що призвели до відступу з Галичини на територію Наддніпрянщини і в подальшому до переходу її до складу Добровольчої армії А. Денікіна це завдання

не було доведено до належного кінця. Окрім того, брак коштів і продовольства, суперечки між урядовцями і військовиками шкодили загальній справі. Варто відзначити значну допомогу, котру надали іноземні старшини і фахівці, що були причетні до творення збройних сил ЗУНР, що своєю невтомною працею і самовіддачею намагались здобути Україні незалежність і стати прикладом для наслідування українським воякам.

Список використаних джерел

1. Авіація української галицької армії // Персонал, 2009. – 26 серпня – 1 вересня.
2. Боберський І. Щоденник, 1918–1919 рр. / І. Боберський. // Упор. Ю. Мищик. – Київ, 2003.
3. Галаган В. Батарей смерті. / В. Галаган. – Джерсі Сіті, 1968.
4. Голос з-над Бугу. (Сокаль), 1919.
5. За підрахунком автора: ЦДАВО України. – ф. 2192. – оп. 1. – спр. 6.
6. Злич А. Стрільці проти батарей: Північне крило львівського фронту в листопадових боях 1918 року / А. Злич. // Цитаделя. Львівський мілітарний альманах. – Львів, 2009. – Вип. 1.
7. Злич А. Час невинуватих сподівань: Київ і Варшава у трьох битвах за Львів (листопад 1918 – січень 1919 років) / А. Злич. // Цитаделя. Львівський мілітарний альманах. – Львів, 2009. – Вип. 2.
8. Золочівське слово. (Золочів), 1918.
9. Золочівське слово. (Золочів), 1919.
10. Кирея В. Матеріально-технічна база Військово-Повітряних сил Західноукраїнської Народної Республіки (1918–1919 рр.). / В. Кирея. // Військово-науковий вісник Львівського ордена Червоної Зірки інституту Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного Національного університету “Львівська політехніка”. – Львів, 2009. – Випуск. 11.
11. Ковальчук М. Невідома війна 1919 року. Українсько-білогвардійське збройне протистояння. / М. Ковальчук. – Київ, 2006.
12. Козацький голос. (Кам'янка-Струмилова), 1919.
13. Кравс А. За українську справу. Спомини про III корпус УГА після переходу за Збруч. / А. Кравс. – Львів, 1937.
14. Кротофіль М. «Петлюровци» и «галичане» – попытка интеграции украинских государственных органовв 1918 – 1919 гг. / М. Кротофіль. // Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Ians/2009_3/3-8.pdf
15. Левицький О. Галицька армія на Великій Україні (спомини з часу від липня до грудня 1919). / О. Левицький. – Відень, 1921.
16. Лемківський І. Летунство У.Г.А. / І. Лемківський // Літопис Червоної Калини (ЛЧК), 1938. – Ч. 11.
17. Литвин М. Українсько-польська війна 1918 – 1919 рр. / М. Литвин. – Львів, 1998.
18. м/ф кол. № 9 (Biblioteka Narodowa Warszawa). – № 87288.

19. м/ф кол. № 9 (Biblioteka Narodowa Warszawa). – № 87299.
20. Моргун М. Організаційні структури броньованих частин українських армій в 1917 – 1920 рр. / М. Моргун // Військово-науковий вісник. – Вип. 12. – Львів, 2009.
21. Нове життя. (Станіславів), 1919.
22. Олійник С. Галицьке військо і визвольні змагання на території Правобережної України (липень 1919 – травень 1920 рр.). / С. Олійник. – Дис... к.і.н. – Кам'янець-Подільський, 2003.
23. Омелянович-Павленко М. Спогади українського командарма. / М. Омелянович-Павленко. – Київ, 2002.
24. Рутар В. Мобілізаційне і матеріальне забезпечення Галицької армії в період українсько-польської війни 1918 – 1920 рр. (за матеріалами повітової преси ЗУНР) / В. Рутар. // Військово-науковий вісник. – Вип. 14. – Львів, 2010.
25. Сапіга О. Матеріальне забезпечення медичних служб Української Галицької Армії 1918 – 1920 рр. / О. Сапіга. // Історичні пам'ятки Галичини. Матеріали науково-краснознавчої конференції. – Львів, 2011.
26. Сапіга О. Організація військових госпіталів Української Галицької армії та їх матеріальне забезпечення (1918 – 1920 рр.). / О. Сапіга. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль, 2010. – Вип. 2.
27. Сколоздр Р. Миколаївщина у визвольних змаганнях 1914 – 1920 рр. / Р. Сколоздр. // Миколаївщина. – т. 4. – Львів, 2007.
28. Ткачук П. Командні кадри сухопутних військ Галицької армії 1918 – 1919 рр. / П. Ткачук. // Військово-науковий вісник. – Львів, 2008. – Вип. 10.
29. Ткачук П. Сухопутні війська України доби революції 1917 – 1921 рр. / П. Ткачук. – Львів, 2009.
30. Хома І. Окремий загін Січових Стрільців і листопадовий зрив 1918 р. у Львові. / І. Хома. // Держава та армія. – Львів, 2008.
31. ЦДАВО України. – ф. 1073. – оп. 1. – спр. 1. Державний секретаріат військових справ ЗУНР м. Тернопіль.
32. ЦДАВО України. – ф. 1073. – оп. 1. – спр. 2. Державний секретаріат військових справ ЗУНР м. Тернопіль.
33. ЦДАВО України. – ф. 2188. – оп. 1. – спр. 1. Накази Начальної Команди Галицької армії.
34. ЦДАВО України. – ф. 2188. – оп. 3. – спр. 1. Оперативные сводки и доклады старшин о состоянии армии.
35. ЦДАВО України. – ф. 2192. – оп. 1. – спр. 2. Листування з НКГА, накази по армії про виділення коштів для потреб армії, призначення на службу, військову мобілізацію старшин, відношення війська до цивільного населення, військові дії армії та ін.
36. ЦДАВО України. – ф. 2192. – оп. 1. – спр. 3. Листування з НКГА про дислокацію армії, забезпечення військовим транспортом, накази військом про боротьбу з ворожою агітацією в зв'язку з переходом армії на східно-українську територію, відношення до цивільного населення та ін.
37. ЦДАВО України. – ф. 2192. – оп. 1. – спр. 4. Листування з НКГА про військові операції, дезертирство з армії, заснування концентраційних таборів для інтернованих поляків та більшовиків, виділення коштів на військові потреби, накази по війську про призначення на службу.
38. ЦДАВО України. – ф. 2192. – оп. 1. – спр. 5. Листування з НКГА про військові дії, підбір військового духовенства, прийняття на військову службу, мобілізацію населення та ін.
39. ЦДАВО України. – ф. 2192. – оп. 1. – спр. 6. Листування з НКГА про дезертирство в армії, про положення військовослужбовців, політичне положення Кам'янець-Подільського повіту та ін.
40. ЦДАВО України. – ф. 3982. – оп. 1. – спр. 6. Листування секретаріатами освіти і віросповідань та фінансів, торгу і промисловості про закупку медикаментів, про закриття шкіл під час епідемії.
41. ЦДАГО України. – ф. 269. – оп. 1. – спр. 48. Відозва ЗУНР "Український народ", звернення і протести української громадськості проти польської окупації Східної Галичини. Довідки, доповіді, звіти, інформації урядовців ЗУНР, протоколи переслуховування про становище на західноукраїнських землях, стан УГА і її частин в ЧСР, про реорганізацію уряду ЗУНР, заходи політичної і дипломатичної боротьби за суверенітет ЗУНР.
42. ЦДАГО України. – ф. 269. – оп. 1. – спр. 58. Листування президента УН Ради і Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича з керівництвом УНР, членами уряду і дипломатичними представниками ЗУНР за кордоном, командуванням УГА, українською еміграцією в США і Канаді, урядами країн Антанти, Лігою Націй, іншими міжнародними організаціями стосовно захисту суверенітету ЗУНР, її міжнародного визнання, боротьби з польською окупацією, організацією роботи уряду ЗУНР, становище УГА та підписання угоди з армією генерала А. Денікіна, з фінансових та інших питань діяльності.
43. ЦДАГО України. – ф. 269. – оп. 1. – спр. 60. Листування президента УН Ради і Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича з керівництвом УНР, членами уряду і дипломатичними представництвами ЗУНР, командуванням УГА в ЧСР, Лігою Націй, урядами зарубіжних країн про міжнародне визнання і захист суверенітету ЗУНР, засудження польської політики в Західній Україні та з інших питань.
44. ЦДА у м. Львові. – ф. 359. – спр. 392. Звіт про витрати грошових сум, призначення Радою Міністрів УНР і ухвалою Директорії на закупівлю озброєння та військового майна за кордоном.
45. ЦДА у м. Львові. – ф. 361. – спр. 156. Протоколи засідань, державної наради в Кам'янці про перехід Української Галицької армії за Збруч.
46. ЦДА у м. Львові. – ф. 361. – спр. 163. Спогади М. Залізняка, М. Ірчана та інших з історії УГА і УСС, зібрані А. Крушельницьким.
47. ЦДА у м. Львові. – ф. 581. – Оп. 1. – Спр. 149. Судова справа по обвинуваченню генерала ГА Мирона Тарнавського, полковника Альфреда Шаманека та отамана Омеляна Лисяка в невиконанні наказу штабу Головного Отамана.

48. Чайковський А. Чорні рядки. Мої спомини за час від 1 листопада 1918 р. до 13 травня 1919 р. / А. Чайковський. // Чайковський А. Спогади. Листи. Дослідження. – Львів, 2001. – Т.1.
49. Чмир М. Однострій та знаки розрізнення військовиків збройних сил ЗУНР (ЗОУНР) 1918–1919 р./ М. Чмир. // Український визвольний рух. – Львів, 2007. – 3б. 9.
50. Шанковський Л. Українська Галицька армія. Воєнно-історична студія / Л. Шанковський. – Вінніпег, 1974.
51. Янчак Я. З історії авіації УГА / Я. Янчак. – Львів, 2004.